

Hakikatin renkleri

ÂLEMLER RABBİNİN BİRLİĞİNİ ve tekliğini bildiren iki güzel isimdir Vâhid ve Ehad. Hem kâinatta, hem de insanların dünyasında bu iki isim, cilvelerini sergiler durur. Meselâ bütün insanların yüzlerinde ağzın, burnun, gözlerin ve kulakların aynı yerde ve aynı şekilde olması vâhidiyetin; bununla birlikte her insanın ayrı bir simaya sahip olması ise ehadiyetin bir cilvesidir. Aynı şekilde, vâhidiyet sırrının bir tecellisi olarak bütün insanlar ortak bir fitratla yaratılmış; ehadiyetin bir cilvesi olarak da, her insana onu diğer bütün insanlardan ayıran bir kişilik ve mizaç verilmiştir.

Bu gerçek, insanların dünyasında hakikatin tezahüründe de kendisini gösterir. Allah Birdir, ama insanı O'na ulaştıran sayısız yollar vardır. Hakikat birdir, ama bu tek hakikat çok renkler ve veçheler içerir.

Vâhidiyet-ehadiyet denklemi, böylece, bizi bir kıvam noktasına kavuşturur. Hakikati sadece kendi gördüğümüzden ibaret gören bir tekçiliğe izin vermediği gibi, farklılıklardan

birliğe ulaşamayan bir bakışla hakikati bölüp parçalayan ve buharlaştıran bir çoğulculuktan da alıkoyma.

Hakikatin, çok renkler içeren bir öz ve çok veçheler barındıran bir sâbite olarak karşımıza çıktığı bu kıvam ve denge halinin nasıl yaşanacağını, Peygamber aleyhissalâtu vesselamın hayatı ve sünneti bize gösterir. Onun sünneti, ortak doğru içinde farklı renkler içerir, ama bu farklı renkleri aynı doğrunun ışığında buluşturur, birleştirir. Böylece, sadece bizim görebildiğimiz veçhelerine indirgemek sûretiyle hakikate yapılacak bir büyük zulümden bizi korur. Bilakis, kendi gördüğümüze ve bildiğimize hakikatin bir rengi ve veçhesi olarak sahip çıkmamızı mümkün kılarken, başka renklere ve veçhelere de kapı aralar.

Bir yanda tekçi modern ideolojiler veya premodern anlayışlar, öte yanda hakikati buharlaştıracak derecede çoğulcu postmodern yaklaşımlar arasında bocalayan insanlık için, hayatın tam ortasından hakikatin tam içine doğru bir kapıdır onun sunduğu...

Rahmeten li'l-âlemîn aleyhissalâtu vesselamın vâhidîyet-ehadiyet denklemi içinde sunduğu bu denge hali ve 'bir hakikatin çok renkleri' gerçeği, onun ashâbına olan muhatabiyetinde kendisini açıkça belli eder. İki güzide sahabisinin dahil olduğu üç olayda, bu bakış, bu duruş ve bu denge hali bütün çağlara ve toplumlara örnek olacak şekilde görülmektedir.

Bu üç olayın ilki, 'kan akıtmanın' müşrikler nezdinde dahi haram sayıldığı Mekke'de Hz. Peygamberi öldürmek için teşebbüse girişmeleriyle hicrete sebebiyet veren Kureyş müşrikleri ile mü'minler arasında gerçekleşen ilk savaş olarak Bedir savaşından sonra, Kureyşli müşrik esirlerin durumu hakkında gerçekleşen ihtilafla ilgilidir. Hz. Ebu Bekir, başka birçok sahabinin de katıldığı bir görüşle, esirlerin fidye ile salıverilmemesinden yanadır. Bu tercihte, Mekke'den hicrete mecbur kalmış muhacir sahabilerin ailece geçimlerini üstlenmekle çok ağır

bir malî yükü omuzlarına almış olan Medineli mü'minlerin, yani Ensarın elinin bir derece rahatlaması düşüncesinin de belirleyici bir etkisi vardır. Hz. Ömer ise, başka bazı sahabilerin de katıldığı bir görüşle, esirlerin boynunun vurulmasından yanadır. Çünkü onlar, kendi kutsallarına bile saygı göstermeyip Mekke adlı mübarek beldede onbeş yıldır İslâm, Kur'an, Hz. Peygamber ve mü'minler hakkında her türlü kötülüğü işlemiş; Ammar b. Yâsir'in annesi Sümeyye ile babası Yâsir'i imanlarından dolayı çok ağır bir işkenceyle öldürmüş; Bilal b. Rebah, Âmir b. Führeyre, Habbab b. Eret gibi kölelerine iman ettiler diye etmedikleri işkenceyi bırakmamış; Allah'ın Resûlü Kâbe'nin karşısında namazda iken üstüne leş atmak dahil her türlü çirkefliği meziyet edinmiş ve en sonunda toplanıp beraberce Resûlullah'ı öldürmeye and içmiş insanlardır. Ömer b. Hattab, Kureyş'in şirkine karşı kalblerin yumuşamaması için, işte bu esirlerin boynunun vurulmasından yanadır.

Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselam, her iki görüşü değerlendiren, Hz. Ömer'e döner ve haklarında Kur'an'ın verdiği haberleri ve Kur'an'ın bildirdiği üzere ettikleri duayı hatırlatarak, onun durduğu yeri Allah'ın iki peygamberi olarak Hz. Nuh ve Hz. Musa'nın durduğu yer ile karşılaştırır. Sonra Hz. Ebu Bekir'e döner; onun durumunu da, yine Kur'an'ın bildirdiği üzere, Hz. İbrahim ile Hz. İsa'nın durumuna benzetir. Celâl tarafı ağır basan bir sahabe Resûlullah aleyhissalâtu vesselam tarafından iki celâlli peygamber ile; cema ve merhamet tarafı ağır basan bir diğer sahabe ise iki müşfik peygamber ile kıyaslanıyorsa, durum ortadadır. Hakikatin birden fazla veçhesi vardır; bu veçhelerden birini diğeri aleyhine mutlaklaştırmanın, âlemlerin Rabbi hükmünü bildirmedikçe, kul için yeri ve imkânı yoktur.

Nitekim, Resûlullah aleyhissalâtu vesselam bir anlamda bu iki bakışı buluşturan bir nihaî karar verir. Kureyş'te İslâm'a yönelik düşmanlığın en çirkin ve en azılı simgesi haline gelmiş

iki ismin, Ukbe b. Ebi Muayt ile Nadr b. Hâris'in boynu vurulur. Diğerleri ise fidye karşılığında serbest bırakılır. Ama daha sonra gelen vahiy, Enfal sûresiyle, böyle bir zaman ve zeminde doğru şıkkın Hz. Ömer ve Sa'd b. Muaz gibi sahabilerin tercihi olduğunu bildirecektir.

Biri merhamet ve cemal, diğeri ise adalet ve celâl simgesi olarak temayüz eden bu iki güzide sahabi, başka bir zaman, böyle yüksek bir gerilim taşımayan iki noktada daha karşı karşıya gelirler. Bu kez konu miracın hatırasını bize taşıyan vitri namazıyla ilgilidir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselamın hayatıyla bizzat gösterdiği üzere, bu namaz yatsıdan hemen sonra da kılınabilir, yatsıdan sonra uyuyup imsak olmadan önce kalkmak sûretiyle de. Bu ikisi içerisinde daha sevaplısı, Resûlullah'ın bildirdiği üzere, ikincisidir. Ama bu ikincisini gözetirken, özellikle yorgun ve uykusuz günler söz konusuysa, uyanamayıp vitri kaçırmaya riski de vardır. O halde, doğrusu hangisidir?

Câbir b. Abdullah'ın bildirdiğine göre, Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, bir gün Hz. Ebu Bekir'e sorar: "Vitri ne zaman kılarsın?" Cevap şu şekildedir: "Gecenin başında, yatsıdan sonra!" Bu cevaptan sonra, Resûlullah Hz. Ömer'e yönelir: "Yâ Ömer, sen ne zaman?" Hz. Ömer'in cevabı bilakistir: "Gecenin sonunda!"

Bu ikisinden hangisi doğrusudur?

Resûlullah aleyhissalâtu vesselam, aldığı bu iki zıt cevap üzerine, elçisi olduğu Kur'an'la ve 'Kur'an'la ahlâklanarak' hayatıyla öğrettiği vahidiyet-ehadiyet denkleminde yakışır bir karşılık verir. Bir kere, doğrusu, önce veya sonra, vitri namazının kılınmasıdır. Onu gecenin başında yatsıdan hemen sonra veya gecenin sonunda teheccüdle birlikte imsaktan önce kılmak, iki zıt tutum gibi gözükse de, ikisi de hakikat dairesi içerisinde gerçekleşen doğru tutumlardır. Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselam, bir doğrunun apayrı iki sûrette yerine getirildiği bu

durum için, iki sahabisinin de hangi doğru niyetle böyle yaptığını biliyor olduğunu ihsas eder şekilde şöyle diyecektir: "Yâ Ebu Bekir, sen sağlam olanı tutmuşsun! Yâ Ömer, sen de kuvvetli olanı tutmuşsun."

Yine namaza dair bir diğer olayın kahramanları arasında, bu iki sahibinin yanında, Habeşli Bilâl b. Rebah da vardır. Başka kaynakların yanı sıra, İmam Gazalî'nin hem *İhyâ*'sında, hem de *Kimya-yı Saadet*'inde anlatıldığına göre, bir akşam Peygamber aleyhissalâtu vesselam Hz. Ebu Bekir'e uğrar. Hz. Ebu Bekir namazdadır ve sessizce Kur'an okumaktadır. Peygamber aleyhissalâtu vesselam Hz. Ebu Bekir'e "Neden sessiz okuyorsun?" diye sorar. Hz. Ebu Bekir "Gizli de okusam işiten bir Zâta münacatta bulunuyorum" diye cevap verir.

Sonra, Peygamber Efendimiz Hz. Ömer'e uğrar. Hz. Ömer ise, tam aksine, yüksek sesle Kur'an okumaktadır. Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Hz. Ömer'e "Neden yüksek sesle okuyorsun?" diye sorar. Hz. Ömer şu cevabı verir: "Sesli okuyarak uykulu bedenimi uyandırıyor ve şeytanı da başımdan uzaklaştırıyorum."

Peygamber aleyhissalâtu vesselam, daha sonra, Bilal-i Habeşî'ye de uğrar. Bakar ki, Bilâl b. Rebah önce şu sûreden bir âyet, sonra öbür sûreden bir âyet, başka bir sûreden başka bir âyet okuyarak kıraatine devam etmektedir. Hz. Peygamber neden böyle yaptığının hikmetini sorunca, Bilâl-i Habeşî der ki: "Güzel kokuyu güzel kokuyla karıştırıyorum."

Peki, doğrusu hangisidir?

Doğrusu her üçüdür ve bu üç güzide sahabi de kendileri için en doğrusunu yapmaktadır. Nitekim, üçü de Kur'an'la hemhal olan üç güzide sahabisinde gördüğü bu üç ayrı tercih karşısında Efendimiz aleyhissalâtu vesselam şöyle diyecektir:

"Hepiniz güzel yaptınız ve hepiniz isabet ettiniz."

Peygamber aleyhissalâtu vesselamın üç büyük sahabisinin 'birbirine zıt,' ama hepsi de 'hakikat dairesinde' yeri olan ter-

cih ve davranışları karşısında verdiği cevaplar, tekçi veya çoğulcu savrulmalar ile mâlûl modern yahut postmodern dönem mü'minleri için de birçok ders içeriyor.

Bir tarafta hakikati sadece kendi gördüğü tarafından ve uyguladığı biçiminden ibaret görmeme dersini...

Öte tarafta, gördüğünün ve uyguladığının hakikat dairesinin içinde olması gereğini...

Ve en önemlisi, bir hakikatin çok renkleri olduğunu bilme, ama bütün bu renkleri de bir hakikate bağlayıp doğruca ona nisbet edebilme dersini...

Vahidiyet-denklemleri üzerinden, ahir zaman mü'minleri için küresel siyasetten aile ve iş hayatlarına ve arkadaşlıklara kadar hayatın her alanına uygulanabilir bu Asr-ı Saadet dersi, bize çok şey söylüyor.

Renklerin şehri

DİNDARÂNE BİR HAYAT YAŞAMA azmini kuşanan, içinde bu yönde bir coşku duyan, dahası bu uğurda şu veya bu 'birlikte yaşama' tecrübesine dahil olan insanları bekleyen bir tehlike vardır: tektipleşme.

Birlikte yaşamak, hakikat-ı halde, başkalarına katılmak olduğu kadar, başkalarının da bize katılmasıdır. Sahih bir birlikte yaşama tecrübesinde, kişi sadece alıcı değil, vericidir. Başkasının boyasını aldığı gibi, onlara kendi boyasından verir. Böylece, beraberce zenginleşir, beraberce çoğalırlar.

Ama bu birlikte yaşama tecrübesinde belli bir isim özelliikle öne çıkıyorsa, sonuç renkçe zenginleşme değil de tam tersi olur. Süreç içinde herkes ona benzer, onun gibi olmaya çalışır. Derken, sesi, görünüşü, kıyafeti ile dahi birbirini andıran, tek tipten, tek renkten ibaret bir topluluk ortaya çıkar.

Bu, işin kendiliğinden gerçekleşen kısmıdır. Bir de, 'zoraki' ve 'zorunlu' örnekleri vardır bunun. Belli bir isim, bir toplulukta manevî otorite sahibi olmanın ötesinde maddî iktida-